

LACI, GYERE VISSZA!

Írta Nádasy Ádám

ÉS-nek leadva 2021 október 12

5.000 kar.

Annyian ismerték, követték, szerették Kálmán Lászlót, mintha legalábbis főzöblogger-író lett volna, nem pedig nyelvész. Hallgattak rá. Ő tette széles körben ismertté a tényt, hogy a nyelvészet – mint minden tudomány – a tárgyát „sine ira et studio”, harag és részrehajlás nélkül vizsgálja, a nyelvész nem mondhatja, hogy valamely szó, kifejezés csúnya vagy rossz vagy helytelen. Ezt persze sokan félreértették, mintha Kálmán azt hirdetné, hogy ezután mindent szabad. Nem: ő is szigorúan betartotta a művelt nyelvhasználat konvencióit, beleértve a helyesírást – csak azt igyekezett megmagyarázni, hogy ezek illemszabályok, melyek fontosak, csak nyelvészeti alapjuk nincs.

Budapesten született 1957-ben, apja újságíró volt, anyja szobrász. Iskolai pályafutása hányatottan alakult, ugyanis mire a tananyag az iskolában sorra került, ő azt a bátyjaitól már rég megtanulta. Ez szellemi fejlődésének jót tett, de iskolai konfliktusokhoz vezetett (már ekkor a konfliktusok embere volt!), mert unatkozott, és okoskodással hátráltatta a pedagógus munkáját, ráadásul többnyire neki volt igaza. Több általános iskolából kicsapták, szinte minden évet másutt végzett el. A Vörösmarty Gimnáziumba ment spanyol tanulni, végül kikötött a Radnótiiban, itt franciát tanult a legendás Pataki Páltól, akit mesterének, később barátjának tudhatott. Pataki ültette el benne a nyelvek iránti szakmai érdeklődést. Lacinak tizenhat évesen jelent meg az első írása (bátyjával közösen), egy vitriolos kis cikk az Élet és Irodalomban, amivel valami nyelvi prudériát tűztek tollhegyre. Egész életében szerette a vitát, szívesen konfrontálódott, miközben nagy türelem, szeretet és elfogadás is volt benne. Jó ember volt.

Az ELTE spanyol–francia szakára járt, majd általános nyelvészetet hallgatott. 1981-ben végzett, két évre rá ledoktorált (ez a mai MA). Angolul, németül, hollandul is tudott, és rengeteg további nyelvből százféle dolgot, mert egyszerre volt modern és régimódi tudós. Régimódi, mert imádta az adatokat, mint a régi botanikus, akinek a növénygyűjtemény a legfontosabb: Kálmán a nyelvi adatokat szemlélte ilyesfajta élvezettel. Oda lehetett menni hozzá azazal, hogy vajon a perzsában zöngétlenednek-e a szóvégi zörejhangek? (Tudta, hogy igen.) Vajon élő ragozás-e a lengyelben a kettes szám, a duális? (Tudta, hogy nem.) Ugyanakkor modern volt, követte a szakma legújabb elméleti fejleményeit, bárhol a világon megállta volna a helyét. Volt esze az absztrakcióhoz, a logikához, a matematikai szimbólumokhoz. Kevés emberről mondhatom ki ilyen nyugodtan, hogy okosabb volt nálam.

Az egyetem után a Filmtudományi Intézetben talált állást, becsülettel szerkesztett kiadványokat, de közben bejárt a Nyelvtudományi Intézetbe, ahová pár év múlva át is került. Itt Kiefer Ferenc professzor vezetésével szerezte meg kandidátusi címét (ez a mai PhD) a jelentés-területén, ami a nyelvészetnek talán legelvontabb ága. Kálmán otthon volt mindenben, ami nyelvi: hangtan, mondattan, nyelvtörténet. Kutatott Svájcban, tanított Hollandiában. Pár évre elszegődött egy mesterséges intelligencia-céghez, ami akkoriban csúcs-húzóágazatnak számított a számítógépes szakmában, ott kamatoztatta nyelvészi és logikai tudását. A cég sajnos bedőlt, Kálmán visszament a Nyelvtudományiba, és amikor a Soros Alapítvány támogatásával megindulhatott az elméleti nyelvészet szak, ő lett az egyik legnépszerűbb tanár. Közben az ELTE docensi címét is elnyerte, tanított a bölcsészkaron általános nyelvészetet.

Mint akinek vékony a bőre és mindenre érzékeny, úgy volt Kálmán érzékeny a társadalom visszasságaira, minden igazságtalanság irritálta. 2007-ben kötelességének érezte, hogy ellenindítványt nyújtson be a Fidesz-KDNP vizitdíjas-tandíjas népszavazási kezdeményezéséhez; javaslata végül elbukott, de jó lecke volt mindnyájunknak állampolgári felelősségérzetből. Vállalt igazságügyi szakértést, bűnügyekhez is adott szakvéleményt. Társszerzőként megírta a beás-cigány nyelv nyelvtanát: ez a román nyelv egy elkülönült változata, melyet Baranyában beszélnek a legszegényebbek. Mindig ott volt feleségével, Kingával együtt a meglétfelvonuláson. Zsidó mivoltával sohasem tolaakodott előre, de ha kellett, keményen állt ki e téren is. Jó hazafi volt, de ezzel se kérkedett soha: tette a dolgát, írásaiban, rádióműsoraiban (ezek egyikét, a Szószátyárt vele csinálhattam) mindig a magyar nyelv gazdagságát, izgalmaságát igyekezett bemutatni. Szívügye volt a határon túli magyarság: nyelvhasználatukat, helységneveiket, szokásaikat fontosnak tartotta megismerni – de azt is, hogy a többségi nyelveket, a románt, szlovákot, szerbet, ukránt mi is becsüljük, értsük, mert csak így lehet előrelépni a megbékélés felé.

Egyszer Lacival azt latolgattuk, hogy használjuk-e még Magyarországon az „örvend” igét, ami Erdélyben még természetes. Arra jutottunk, hogy nem, végképp kiszorította az „örül”, de azért néhány megszilárdult kifejezésben még él. Hát ez jut most eszembe: *Közszereketnek örvendett.*